

УДК 37.013.42/.014.53
DOI: 10.24144/2524-0609.2020.46.81-87

Михнюк Сергій Вікторович

аспірант

кафедра управління та освітніх технологій

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м.Київ, Україна

serhiimykhniuk@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5694-2396>

Кубіцький Сергій Олегович

кандидат педагогічних наук, професор

кафедра управління та освітніх технологій

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м.Київ, Україна

kubitskiy@ukr.net

ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-7691-8606>

ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ В ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПРАЦІВНИКА: ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОВІДНИХ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ДО ПРОБЛЕМИ

Анотація. У статті обґрунтовано характеристику провідних наукових підходів до проблеми формування готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії. Встановлено необхідність загальнофілософського (аналіз категорії «соціальне») та поняття соціальної сфери в контексті проблеми дослідження, загальнонаукового (системний, компетентнісний, контекстний та діяльнісний наукові підходи) та конкретно наукового (сукупність методик і технік дослідження) рівнів методології досліджуваної проблеми. Компетентнісний підхід до проблеми дослідження використано на основі встановлення зв'язку між процесами формування готовності й компетентності до певних видів професійної діяльності соціальних працівників, контекстний – у зв'язку з необхідністю обґрунтувати професійний контекст педагогічної взаємодії у діяльності соціального працівника, а також з можливостями в межах цього підходу проектувати освітній процес в максимальному наближенні до майбутньої професійної діяльності в соціальній сфері. Діяльнісні засади дослідження обґрунтовано за допомогою положення про професійну підготовку майбутніх соціальних працівників як своєрідний вид діяльності, необхідність діяльнісного змісту вивчення фахових дисциплін, та діяльнісний характер педагогічної взаємодії.

Ключові слова: взаємодія; педагогічна взаємодія; соціальний працівник; система; компетентність; діяльність.

Вступ. Формування готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії знаходиться у прямій залежності від загального процесу професійної підготовки названих фахівців, від особливостей його змісту, реалізованих засобів, форм і методів підготовки тощо. У цьому сенсі важливого значення набуває визначення провідних теоретичних підходів до проблеми реалізації соціальними працівниками педагогічної взаємодії у процесі професійної діяльності та формування готовності до цієї взаємодії ще в стінах ЗВО. Прийняття чи неприйняття окремого наукового підходу, діагностичної методики чи принципу дослідження визначається науковцем з метою перевірки висунутої гіпотези, й зобов'язує до певної послідовності й логіки побудови дослідницького процесу. Цілісність і комплексність обраних наукових підходів забезпечує репрезентативність отриманих наукових результатів, їх відповідність поставленим завданням. Крім того, суголосним до обраної методології має бути й науковий апарат дослідження – його об'єкт, предмет, мета і завдання. Як свідчить дослідження С. Сисоевої та Т. Кристопчук [33], педагогічне дослідження повинно відповідати комплексу методологічних вимог – об'єктивності, вірогідності, надійності й доказовості, що в сукупності забезпечують і теоретичну, й експериментальну процедуру його проведення.

Методологія педагогічного дослідження передбачає встановлення основних наукових підходів, принципів, методів дослідження педагогічних об'єктів і явищ педагогічної дійсності. При цьому світоглядну інтерпретацію теоретичних розробок у галузі педагогіки та отриманих результатів забез-

печує *філософський рівень методології* наукового пізнання, в межах якого існують найбільш загальні наукові підходи до будь-якої гуманітарної дослідницької проблеми. Щодо більш вузької інтерпретації та аналізу досліджуваної проблеми, то для цього формується *загальнотеоретичний*, або ж *загальнонауковий* рівень методології дослідження, який забезпечує його теоретичну основу. Конкретні методи й форми дослідження знаходяться на третьому – *конкретно науковому* рівні методології педагогічного дослідження. Сукупність діагностичних методик, що уможливають коректне й об'єктивне проведення експериментальної частини дослідження, складає основу четвертого – *інструментального* (прикладного) рівня дослідницької діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологія педагогіки, як свідчать ґрунтовні наукові розробки С. Вітвицької [6], С. Гончаренка [7], О. Дубасенюк та О. Антонової [9], В. Загвязинського та Р. Атаханова [12], Є. Лодатко [23], С. Сисоевої та Т. Кристопчук [33] та ін., означає сукупність пізнавальних засобів, форм та методів, що застосовуються для глибокого вивчення досліджуваного явища, процесу, об'єкта. Проблема різних аспектів професійної підготовки фахівців для соціальної сфери стала предметом наукового аналізу численних вітчизняних та зарубіжних дослідників. Так, у дослідженні І. Савельчук [31] виокремлено провідні тенденції та періоди становлення професії соціального працівника; у дисертаційному дослідженні В. Савіцької [32] наголошено на діяльнісному (праксеологічному) характері професійної підготовки фахівців соціальної сфери в університеті; у статті С. Горбунової-Рубан

та А. Андрющенко [8] виділено два рівні соціальної роботи (загальний та спеціальний). Я. Співак [36] аналізує зміст підготовки соціальних працівників до соціального захисту молоді, наголошуючи на необхідності залучення найбільш ефективного зарубіжного досвіду практики такої підготовки. Теорія й методологія професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери представлена науковим доробком О. Безпалько [2], І. Звереві [13], Л. Коваль та С. Хлебик, [20], Н. Микитенко [25], Г. Лактіонової [35], В. Поліщук [28], С. Харченка [39] та ін. Водночас зауважимо, що сукупність теоретичних підходів до проблеми формування готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії ще не стала предметом дослідження вітчизняних науковців, що актуалізує її в науковому сенсі та спонукає до виокремлення цих підходів, зважаючи на міждисциплінарність та професійну зорієнтованість проблеми.

У зв'язку з цим **метою статті** є окреслення провідних наукових підходів до формування готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії у ході навчання в ЗВО. З метою статті пов'язаний добір **методів дослідження**: аналізу з метою вивчення наукових джерел з досліджуваної теми, інтерпретації – для здійснення наукового коментаря наукових джерел, порівняння – для пояснення наукових позицій різних авторів, ідеалізації – для виокремлення найбільш суттєвих методологічних ознак досліджуваного явища педагогічної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Складність побудови цілісної методології дослідження проблеми формування готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії викликана *міждисциплінарним* характером проблеми, необхідністю послуговуватися методологічними основами соціології, філософії, психології. Так, проблема функціонування соціальної сфери як площини професійної діяльності соціального працівника безпосередньо пов'язана з поняттям *взаємодії*, яке має суто міждисциплінарний зміст. Тому *філософські* засади дослідження охоплюють зміст та специфіку соціальної сфери як площини професійної діяльності соціальних працівників, а також зміст категорії взаємодії як базового виду діяльності названих фахівців, що передбачено темою роботи. *Загальнотеоретичний* рівень методології дослідження передбачає визначення сукупності провідних наукових підходів, що репрезентують цілісність теоретичного пошуку в межах визначеної теми роботи, до яких ми віднесли:

1. *Системний* – як один з базових наукових підходів у педагогіці, що забезпечує окреслення системного характеру досліджуваних явищ і процесів, як от: підготовки соціальних працівників, педагогічної взаємодії, сукупності фахових дисциплін.

2. *Компетентнісний* – як науковий підхід, що визначає сукупність сформованих у процесі професійної підготовки компетенцій, що уможливають ефективну педагогічну взаємодію в професійній діяльності соціального працівника.

3. *Контекстний* – як науковий підхід, що поєднує предметний (педагогічна взаємодія) і соціальний зміст професійної діяльності соціального працівника, та визначає переважно комунікативний характер педагогічної взаємодії цього фахівця з клієнтом.

4. *Діяльнісний* – загальнотеоретичний підхід у педагогічній науці, що визначає в межах нашого дослідження два базові види діяльності – професійну підготовку соціальних працівників, та педагогічну взаємодію як особливий вид професійної діяльності.

Системні засади підготовки майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії ґрунтують-

ся на взаємозумовленості досліджуваних нами явищ, та на їх окресленні і як самостійних систем, і як підсистем більш високого порядку. Основи системного підходу (В. Афанасьєв [1]; І. Зязюн [15]; І. Малафік [24]; Ю. Сурмін [37]; Л. Шиян [40] та ін.) визначають єдність складників досліджуваних педагогічних процесів; таким чином цілісна тема дослідження стає системним об'єктом, що може бути диференційована за різними критеріями й поділена на елементи, що також можуть розглядатися як системи. *Педагогічна система* як різновид загальних систем розглядається вченими (В. Беспалько [3]; Т. Жижко [11]; І. Каньковський [16]; Н. Кузьміна [21]; О. Кух, А. Кух [22]; В. Прошкін [29] та ін.) як цілісна єдність всіх чинників, що сприяють досягненню поставленої педагогічної мети. До *структури* педагогічної системи найчастіше, слідом за Н. Кузьміною [21] зараховують такі компоненти:

1) Інформаційний – сукупність всієї навчальної й виховної інформації, що сприяє функціонуванню педагогічної системи.

2) Комунікаційний – комплекс засобів, форм і методів, прийомів педагогічної комунікації, які забезпечують певний рівень педагогічної системи та взаємозв'язок між її компонентами.

3) Суб'єктний – сукупність всіх суб'єктів педагогічної дії у їх взаємозв'язку та взаємозалежності; до них відносять, передусім, учнів / студентів та педагогів.

4) Цільовий – що відображає кінцеву мету функціонування педагогічної системи.

Враховуючи специфіку теми нашого дослідження, ми інтерпретували підготовку майбутніх соціальних працівників як педагогічну систему з відповідною структурою і подали результати названої інтерпретації в табл. 1.

Зауважимо, що таблиця 1 демонструє не лише наявність, але й взаємопов'язаність та взаємозумовленість компонентів педагогічної системи. Нехтування або відсутність одного з названих компонентів призводить до трансформації всієї педагогічної системи і, як наслідок, руйнацію її цілісності, що, в свою чергу, відображається на результаті. Так, некоректна постановка мети підготовки соціальних працівників до педагогічної взаємодії (цільовий компонент), відсутність належного обсягу й якості навчальної інформації про педагогічну взаємодію (інформаційний компонент), опора виключно на традиційні форми та методи навчання (комунікаційний компонент), або ж недостатня ефективність діяльності одного з суб'єктів педагогічної дії, наприклад, стейкхолдерів (суб'єктний компонент) – неминуче призведе до зниження рівня готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін.

Педагогічна взаємодія як різновид діяльності соціального працівника потребує сформованості певних професійних компетенцій – комунікативного, психологічного, соціального змісту. Задля визначення сутності цих компетенцій ми використали у дослідженні **компетентнісний підхід**, як основу для окреслення рівня сформованості готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії. Цей зв'язок готовності до взаємодії й професійної компетентності ми встановлюємо, покладаючись на ґрунтовні наукові розвідки Н. Брюханової [4], В. Дударьова [10], І. Зимньої [14], А. Капської [17], О. Карпенко [18], О. Овчарук [27], Дж. Равена [30] та ін. Професійна компетентність майбутнього фахівця визначається науковцями по-різному, виходячи з галузі майбутньої професійної діяльності та специфіки

Таблиця 1

Підготовка майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії як педагогічна система та її структура

Компонент педагогічної системи	Зміст компонента	Відображення компонента у професійній підготовці соціальних працівників до педагогічної взаємодії
Інформаційний	Сукупність всієї навчальної й виховної інформації, що сприяє функціонуванню педагогічної системи	Підготовка студентів до педагогічної взаємодії передбачає засвоєння ними комплексу професійних знань, вмінь і навичок її здійснювати. Цей процес має інформативний / інформаційний характер, і полягає в ознайомленні майбутніх соціальних працівників з усіма змістовими та специфічними ознаками педагогічної взаємодії у процесі вивчення фахових дисциплін
Комунікаційний	Комплекс засобів, форм і методів, прийомів педагогічної комунікації, які забезпечують певний рівень педагогічної системи та взаємозв'язок між її компонентами	Сукупність фахових дисциплін (як підсистема в системі) є інструментом, що дозволяє сформувати у майбутніх соціальних працівників готовність до педагогічної взаємодії. Ефективність педагогічної комунікації з боку науково-педагогічних працівників, що забезпечують викладання фахових дисциплін, та використання ними сучасних інноваційних форм, методів і засобів навчання уможливує засвоєння студентами теорії і практики педагогічної взаємодії в соціальній роботі
Суб'єктний	Сукупність всіх суб'єктів педагогічної дії у їх взаємозв'язку та взаємозалежності; до них відносять, передусім, учнів / студентів та педагогів	Основними суб'єктами формування готовності студентів до педагогічної взаємодії є майбутні соціальні працівники, викладачі, інші стейкхолдери, – завдяки взаємодії яких (у межах окремої системи) відбувається процес накопичення знань, вмінь і навичок ефективної педагогічної взаємодії майбутнього соціального працівника
Цільовий	Відображає кінцеву мету функціонування / розвитку педагогічної системи	Кінцевою метою функціонування педагогічної системи під назвою «підготовка майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії» є сформований належний рівень готовності студентів здійснювати названу взаємодію у професійній діяльності в соціальній сфері

[Джерело: розроблено автором]

досліджуваного педагогічного феномена: як вміня актуалізувати накопичені знання й навички в процесі реалізації своїх професійних обов'язків; рівень розвитку особистості, здатність здійснювати складні види професійної діяльності, інтегральний показник сформованості особистості; загальна здатність і готовність до діяльності, що ґрунтуються на знаннях та досвіді практичної діяльності; володіння певною сукупністю компетенцій та особистісне ставлення до них; інтегральний багатофакторний стан людини, що визначає якість її професійної діяльності; сукупність знань і вмінь, необхідних для здійснення професійної діяльності; базова якість особистості, що визначає якість виконання професійних функцій.

На підставі обґрунтування компетентнісного підходу до проблеми дослідження можемо констатувати, що він ґрунтується на особливому тлумаченні процесу комунікацій, а тому важливе значення для теоретичного аналізу проблеми дослідження має *контекстний підхід*. Цей підхід став розроблятися у вітчизняній науці, передовсім, у зв'язку з пошуком новітніх форм і методів вивчення іноземних та української мов, а також з мовознавчими проблемами у професійній педагогіці. У межах нашого дослідження цей підхід використовується у зв'язку з *необхідністю обґрунтувати професійний контекст педагогічної взаємодії* у діяльності соціального працівника, а також з можливостями контекстного підходу проектувати освітній процес в максимальному

наближенні до майбутньої професійної діяльності в соціальній сфері.

У площині контекстного підходу найчастіше зустрічається поняття «контекстне навчання»; як цілком справедливо зазначає Н. Мирончук, «контекстне навчання в сучасній практиці підготовки фахівців визначається як процес навчання, за якого відбувається включення змісту навчання в контекст розв'язання життєво важливих завдань професійної діяльності, її предметного та соціального контекстів. У процесі контекстного навчання відбувається трансформація навчальної діяльності у професійну з поступовою зміною пізнавальних потреб і мотивів, цілей, вчинків і дій, засобів, предмета та результатів на професійні; створюються психолого-педагогічні та дидактичні умови для постановки суб'єктом навчання власних цілей та їх досягнення, для руху його діяльності від навчання до праці» [26, с.96].

Важливими характеристиками контекстного навчання для підготовки майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії (на основі досліджень А. Вербицького [5], С. Сковрцової [34], С. Качалової [19], О. Ткаченко [38] та ін.) вважаємо такі:

1) Ця технологія навчання орієнтована на модель майбутнього фахівця з відповідними кваліфікаційними характеристиками, й вимогами до професійних компетенцій.

2) Суб'єкт навчання з точки зору контекстного підходу знаходиться в діяльнісній позиції, тобто з

суто теоретичної переходить в навчально-професійну площину.

3) Зміст підготовки фахівця в контекстному навчанні визначається вимогами його практичної професійної діяльності.

4) У межах контекстного навчання відбувається поступовий перехід від теоретичного до квазіпрофесійного типу професійної підготовки (у вигляді інтерактивних форм навчання), а згодом і до професійної (у вигляді виробничих практик та стажувань).

5) Важливе значення за контекстного підходу відводиться семіотичним (засвоєння сукупності знакової професійної інформації) та імітаційним (відтворення предметно-соціального змісту діяльності) моделям навчальної діяльності.

6) Під час вивчення фахових дисциплін на основі контекстного підходу відбувається відтворення реальних ситуацій педагогічної взаємодії, імітуються реальні професійні відносини соціального працівника, фрагменти його професійної діяльності на основі ефективної педагогічної взаємодії.

7) Контекстне навчання передбачає як індивідуально-професійну, так і командну модель квазіпрофесійної та професійної діяльності з відтворення основних правил та змісту педагогічної взаємодії.

Таким чином, ми вважаємо контекстний підхід значущим для вирішення завдань нашого дослідження; його значущість визначається, передовсім, тим, що студенти в процесі професійної підготовки до педагогічної взаємодії мають можливість:

- навчатися з використанням реальних ситуацій педагогічної взаємодії в соціальній роботі, реалізованих на заняттях;
- закріплювати свої професійні знання у різноманітних контекстах ситуацій педагогічної взаємодії;
- вчитися саморегуляції процесу своєї професійної підготовки, контролю за рівнем своєї готовності до педагогічної взаємодії;
- накопичувати квазіпрофесійний, а згодом професійний досвід педагогічної взаємодії (ігрові методи, проектна діяльність, кейс-стаді педагогічної взаємодії та ін.).

На підставі проведеного аналізу можливостей контекстного підходу до проблеми дослідження нами було встановлено його тісний зв'язок з основами професійної діяльності майбутніх соціальних працівників, що потребує залучення до методологічних основ нашого дослідження **діяльнісного наукового підходу**. Цей теоретичний конструкт, по суті, об'єднує в своєму змісті всі попередні наукові підходи, оскільки:

1. Діяльність всіх суб'єктів освітнього процесу, що заангажовані у формування готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії, є системним процесом, тому може обґрунтуватися на засадах системного підходу.

2. Діяльнісний підхід покликаний спрямовувати професійну підготовку соціальних працівників на розвиток їхніх ключових компетенцій / компетентностей, що мають відношення до здатності реалізувати педагогічну взаємодію у соціальній сфері. У зв'язку з цим простежується стійкий зв'язок компетентнісного й діяльнісного підходів.

3. Основи діяльнісного підходу визначають можливість студентів застосовувати отримані знання на практиці – в квазіпрофесійній чи професійній формі, а також професійно самореалізовуватися у процесі створення реальних ситуацій педагогічної взаємодії у процесі професійної підготовки в ЗВО. Тому діяльнісний і контекстний підходи до проблеми нашого

дослідження між собою також тісно пов'язані.

Аналіз теми і проблеми нашого дослідження дозволяє виділити в ній кілька діяльнісних феноменів.

1. Професійна підготовка майбутніх соціальних працівників як система спеціально організованих видів діяльності, серед яких і діяльність з опанування основ педагогічної взаємодії. У процесі професійної підготовки соціальних працівників реалізуються такі основні види діяльності: власне навчальна (у вигляді системи форм та методів навчальної діяльності у ЗВО), організаційна (як сукупність мети, змісту та форм організації навчального процесу), управлінська (у вигляді функціонування системи спеціальних інституцій та структурних підрозділів, що здійснюють управління професійною підготовкою соціальних працівників).

2. Діяльність студентів з вивчення фахових дисциплін. Цей вид діяльності передбачає кілька її підвидів, що мають суб'єктний характер, а саме: викладання (вид діяльності науково-педагогічного персоналу ЗВО, що забезпечує викладання фахових дисциплін), вивчення (навчальна діяльність студентів із засвоєння змісту фахових дисциплін), оцінювання (діяльність викладачів та представників адміністративного персоналу з побудови оптимальної моделі оцінювання рівня знань студентів з фахових дисциплін).

3. Педагогічна взаємодія як особливий вид професійної діяльності соціального працівника. Цей вид діяльності передбачає суто комунікативну міжособистісну діяльність студентів (між собою, з викладачами), квазіпрофесійну педагогічну взаємодію (у процесі вирішення ситуацій взаємодії під час занять), професійну педагогічну взаємодію (у ході виробничих практик).

Висновки. Нами обґрунтовано характеристику провідних наукових підходів до проблеми формування готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії. Встановлено необхідність загальнофілософського (аналіз категорії «соціальне» та поняття соціальної сфери в контексті проблеми дослідження), загальнонаукового (системний, компетентнісний, контекстний та діяльнісний наукові підходи) та конкретно наукового (сукупність методик і технік дослідження) рівнів методології досліджуваної проблеми. Відзначено міждисциплінарність методології дослідження; з'ясовано провідне значення поняття взаємодії для теоретико-методологічного аналізу проблеми підготовки соціальних працівників до педагогічної взаємодії в умовах ЗВО.

Системний характер досліджуваного феномена представлено у зв'язку з поняттям педагогічної системи в сукупності інформаційного, комунікаційного, суб'єктного та цільового компонентів. Сформульовано висновок, що основними суб'єктами формування готовності студентів до педагогічної взаємодії є майбутні соціальні працівники, викладачі, інші стейкхолдери, – завдяки взаємодії яких (у межах окремої системи) відбувається процес накопичення знань, вмінь і навичок ефективної педагогічної взаємодії майбутнього соціального працівника. Виокремлено основні системні об'єкти в межах дослідження проблеми педагогічної взаємодії – професійна підготовка майбутніх соціальних працівників як система; педагогічна взаємодія як системний процес і явище; фахові дисципліни як системний об'єкт дослідження.

Компетентнісний підхід до проблеми дослідження використано на основі встановлення зв'язку між процесами формування готовності й компетентності до певних видів професійної діяльності соціальних працівників. Сформульовано висновок, що

переважна більшість визначених в європейських документах про освіту життєвих компетенцій (спілкування рідною та іноземними мовами, навички роботи з цифровими носіями, навчання заради здобуття знань, соціальні та громадянські навички, ініціативність і практичність, обізнаність та самовираження у культурі) мають відношення до поняття взаємодії, тому можуть бути використані в теоретичному аналізі проблеми дослідження. Контекстний підхід використано в дослідженні в зв'язку з необхідністю обґрунтувати професійний контекст педагогічної взаємодії у діяльності соціального працівника, а також з можливостями в межах цього підходу проектувати освітній процес в максимальному наближенні до майбутньої професійної діяльності в соціальній сфері. Значущість контекстного підходу визначена в дослідженні у зв'язку з тим, що майбутні працівники соціальної сфери мають можливість навчатися з ви-

користанням реальних ситуацій педагогічної взаємодії в соціальній роботі, реалізованих на заняттях; закріплювати свої професійні знання у різноманітних контекстах ситуацій педагогічної взаємодії; накопичувати квазіпрофесійний, а згодом професійний досвід педагогічної взаємодії (ігрові методи, проектна діяльність, кейс-стаді педагогічної взаємодії та ін.). Діяльнісні засади дослідження обґрунтовано за допомогою кількох основних положень: про професійну підготовку майбутніх соціальних працівників як своєрідний вид діяльності, необхідність діяльнісного змісту вивчення фахових дисциплін, та діяльнісний характер педагогічної взаємодії. Сформульовано висновок про цілісний характер методології дослідження та її значення для обґрунтування структури готовності майбутніх соціальних працівників до педагогічної взаємодії, та проектування етапів експериментальної роботи з формування означеної готовності.

Список використаної літератури

1. Афанасьев В.Г. *Общество: системность, познание и управление*. Москва: Политиздат, 1981. 432 с.
2. Безпалько О.В. *Соціальна робота в громаді: Навчальний посібник*. Київ: Центр навчальної літератури, 2005. 176 с.
3. Беспалько В.П. Психологические парадоксы образования. *Педагогика*. 2000. № 5. С.13–20.
4. Брюханова Н. Підходи до розуміння компетентності та компетенції в освіті. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2007. № 4. С.40–49.
5. Вербицкий А.А. Контекстно-компетентностный подход к модернизации образования. *Высшее образование в России*. 2010. № 5. С.32–37.
6. Вітвицька С.С. *Основи педагогіки вищої школи: Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання для студентів магістратури*. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
7. Гончаренко С.У. *Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям*. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця». 2008. 278 с.
8. Горбунова-Рубан С.А., Андрющенко А.И. Подготовка социальных работников в Украине: проблемы и пути их решения. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2015. Вип. 35. С.55–59.
9. Дубасенюк О.А., Антонова О.С. *Методика викладання педагогіки: курс лекцій*. Житомир: ЖДУ ім.І.Франка, 2017. 327 с.
10. Дударьов В.В. Професійна компетентність соціальних працівників: методи управління. *Грані*. 2015. № 4. С. 27–32.
11. Жижко Т.А. Педагогічна система один із чинників впровадження ідеї інтенсифікації у професійній підготовці майбутніх фахівців. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління*. 2005. Вип. 3. С.144–151.
12. Загвязинский В.И., Атаханов Р. *Методология и методы психолого-педагогического исследования: Учебное пособие*. Москва: Издательский центр «Академия», 2005. 208 с.
13. Зверева І.Д. *Соціальна робота в Україні*. Навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 256 с.
14. Зимняя И.А. Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблемам образования? (теоретико-методологический аспект). *Высшее образование сегодня*. 2006. № 8. С.20–26.
15. Зязюн І.А. *Філософія педагогічної дії: Монографія*. Київ: Черкаси: ЧНУ ім. Богдана Хмельницького. 2008. 608 с.
16. Каньковський І.Є. Генезис розвитку поняття «педагогічна система». *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2009. Вип.24-25. С.25–35.
17. Капська А.Й., Волинська Л.В., Карпенко О.Г., Филипчук В.С. *Комунікативна професійна компетентність як умова взаємодії соціального працівника з клієнтом*. Київ: ДЦСМ, 2003. 87 с.
18. Карпенко О.Г. Формування професійної компетентності соціального працівника як однієї із умов успішної практичної діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління*. 2007. Вип. 6. С.32–39.
19. Качалова С.М. Технологія контекстного обучения в практике вузовского обучения. *Вестник ЦМО МГУ*. 2009. № 3. С.87–91.
20. Коваль Л.Г., Зверева І.Д., Хлебик С.Р. *Соціальна педагогіка*. [Навчальний посібник]. 1997. Київ: ІЗМН, 392 с.
21. Кузьмина Н.В. *Проблемы обучения и воспитания студентов в вузе*. Ленинград: Знание, 1994. 111 с.
22. Кух О.М., Кух А.М. Педагогічні системи та їх проектування. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*. 2005. №11. С.148–151.
23. Лодатко С.О., 2010. *Модельювання в педагогіці: точки відліку*. URL: http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazinepedagogical_science_vyuski_n1_2010_st_2/ (дата звернення: 22.09.2020).
24. Малафійк І.В. *Системний підхід у теорії і практиці*. Рівне: Рівненський держ. гум. ун-т, 2004. 437 с.
25. Микитенко Н.О. *Сучасний стан професійної підготовки соціальних працівників в Україні. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2012. Вип. 8. С.212–215.
26. Мирончук Н.М. Контекстний підхід у підготовці студентів до професійної діяльності у зарубіжній педагогічній теорії. *Креативна педагогіка*. 2018. Вип. 13. С.95–101.
27. Овчарук О. Компетентності як ключ до оновлення змісту освіти. *Стратегія реформування освіти в Україні: Рекомендації з освітньої політики*. Київ: «К.І.С.», 2003. С.13–42.
28. Поліщук В.А. Соціальна робота: проблеми становлення в умовах сьогодення. *Social Work And Education*. 2014. № 1. С.107–114.
29. Прошкін В.В. Педагогічна система як предмет наукового дослідження. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*. 2015. Вип. 4. С.7–12.
30. Равен Дж. *Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация*. Москва: Академия, 2002. 412 с.
31. Савельчук І.Б. Підготовка соціальних працівників за сучасних умов: інноваційні тенденції. *Вісник Житомирського державного університету*. 2016. Вип. 1 (83). С.120–125.
32. Савіцька В.В. *Підготовка майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності на засадах праксеологічного підходу: автореф. дис. кандидата пед. наук 13.00.04*. Рівненський державний гуманітарний університет, 2015. 20 с.
33. Сисоева С.О., Кристочук Т.Є. *Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник*. Рівне: Волинські обереги,

2013. 360 с.
34. Скворцова С. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя на засадах контекстного навчання. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2010. Вип. 35. С.36–71.
 35. Соціальна політика та менеджмент у соціальній роботі / Заг ред. І. Зверева, Г. Лактіонова. Київ: Науковий світ, 2001. 53 с.
 36. Співак Я.О. Професійна підготовка соціальних працівників із соціального захисту прав молоді: міжнародний досвід. URL: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2018/N1-2\(37-38\)/syommd.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2018/N1-2(37-38)/syommd.PDF) (дата звернення: 22.09.2020).
 37. Сурмін Ю.П. *Майстерня вченого*: Підручник для науковця. Київ: Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні, 2006. 302 с.
 38. Ткаченко О.А. Контекстне навчання у форматі «справожиттєвого» підходу як альтернатива традиційної системи професійної освіти. *Горизонти образования*. 2010. № 2 (30). С.158–163.
 39. Харченко С.Я., Омельченко С.О., Краснова Н.П., Юрків Я.І. *Теоретико-методичні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи*: навчально-методичний посібник. Слов'янськ: Вид-во Б.І.Маторіна, 2016. 434 с.
 40. Шиян Л.К. *Акмеологические основы управления педагогическими системами*: Учебное пособие. М.: РИЦ «Альфа», 2003. 228 с.

References

1. Afanasev, V.G. (1981). *Obschestvo: sistemnost, poznanie i upravlenie* [Society: consistency, cognition and management]. Politizdat. [in Russian].
2. Bezpalko, O.V. (2005) *Sotsialna robota v hromadi* [Community social work]. Tsentr navchalnoi literatury. [in Ukrainian].
3. Bespalko, V.P. (2000). Psihologicheskie paradoksyi obrazovaniya [Psychological paradoxes of education]. *Pedagogika*, 5, 13–20. [in Russian].
4. Briukhanova, N. (2007). Pidkhody do rozuminnia kompetentnosti ta kompetentsii v osviti [Approaches to understanding competence and skills in education]. *Pedahohika i psykhohiia profesiinoi osvity*, 4, 40–49. [in Ukrainian].
5. Verbitskiy, A.A. (2010). Kontekstno-kompetentnostnyiy podhod k modernizatsii obrazovaniya [Contextual competence approach to modernization of education]. *Vysshie obrazovanie v Rossii*, 5, 32–37. [in Russian].
6. Vitvytska, S.S. (2006). *Osnovy pedahohiky vyshchoi shkoly : pidruchnyk za modulno-reitynhovoioiu systemoiu navchannia dlia studentiv mahistratury* [Fundamentals of higher school pedagogy : textbook on modular-rating system of education for graduate students]. Tsentr navchalnoi literatury. [in Ukrainian].
7. Honcharenko, S.U. (2008). *Pedahohichni doslidzhennia: Metodolohichni porady molodym naukovtsiam* [Pedagogical research: Methodological advice for young scientists]. Vinnytsia. [in Ukrainian].
8. Gorbunova-Ruban, S.A., & Andryuschenko, A.I. (2015). Podgotovka sotsialnykh robotnikov v Ukraine: problemy i puti ih resheniya [Training of social workers in Ukraine: problems and ways to solve them]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V.N. Karazina*, 35, 55–59. [in Russian].
9. Dubaseniuk, O.A., & Antonova, O.Ie. (2017). *Metodyka vykladannia pedahohiky: kurs lektsii* [Methods of teaching pedagogy: a course of lectures]. ZhDU. [in Ukrainian].
10. Dudarov, V.V. (2015). Profesiina kompetentnist sotsialnykh pratsivnykiv: metody upravlinnia [Professional competence of social workers: management methods]. *Hrani*, 4, 27–32. [in Ukrainian].
11. Zhyzhko, T.A. (2005). Pedahohichna sistema odyin iz chynnykiv vprovadzennia idei intensyfikatsii u profesiinii pidhotovtsi maibutnykh fakhivtsiv [The pedagogical system is one of the factors of introduction of the idea of intensification in professional training of future specialists]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Sotsiolohiia. Sotsialna robota. Sotsialna pedahohika. Upravlinnia*, 3, 144–151. [in Ukrainian].
12. Zagvyazynskiy, V.I., & Atahanov, R. (2005). *Metodologiya i metody psihologo-pedagogicheskogo issledovaniya* [Methodology and methods of psychological and pedagogical research]. Akademiya. [in Russian].
13. Zvierieva, I.D. (2004). *Sotsialna robota v Ukraini* [Social work in Ukraine]. Tsentr navchalnoi literatury. [in Ukrainian].
14. Zimnyaya, I.A. (2006). Kompetentnostnyiy podhod. Kakovo ego mesto v sisteme sovremennykh podhodov k problemam obrazovaniya? (teoretiko-metodologicheskii aspekt) [Competence approach. What is its place in the system of modern approaches to education problems? (theoretical and methodological aspect)]. *Vysshie obrazovanie segodnya*, 8, 20–26. [in Russian].
15. Ziazun, I.A. (2008). *Filosofia pedahohichnoi dii* [Philosophy of pedagogical action]. ChNU im. Bohdana Khmelnytskoho. [in Ukrainian].
16. Kankovskiy, I.Ie. (2009). Henezys rozvytku poniattia «pedahohichna sistema» [The genesis of the development of the concept of «pedagogical system»]. *Problemy inzhenerno-pedahohichnoi osvity*, 24-25, 25–35. [in Ukrainian].
17. Kapska, A.I., Volynska, L.V., Karpenko, O.H., & Fylypchuk, V.S. (2003). *Komunikatyvna profesiina kompetentnist yak umova vzaiemodii sotsialnoho pratsivnyka z kliientom* [Communicative professional competence as a condition of interaction of a social worker with a client]. DTsSM. [in Ukrainian].
18. Karpenko, O.H. (2007). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti sotsialnoho pratsivnyka yak odniiei iz umov uspishnoi praktychnoi diialnosti [Formation of professional competence of a social worker as one of the conditions of successful practical activity]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P.Drahomanova. Sotsiolohiia. Sotsialna robota. Sotsialna pedahohika. Upravlinnia*, 6, 32–39. [in Ukrainian].
19. Kachalova, S.M. (2009). Tehnologiya kontekstnogo obucheniya v praktike vuzovskogo obucheniya [Technology of contextual learning in the practice of higher education]. *Vestnik TsMO MGU*, 3, 87–91. [in Russian].
20. Koval, L.H., Zvierieva, I.D., & Khliebik, S.R. (1997). *Sotsialna pedahohika* [Social pedagogy]. IZMN. [in Ukrainian].
21. Kuzmina, N.V. (1994). *Problemy obucheniya i vospitaniya studentov v vuze* [Problems of teaching and educating students in higher education]. Znanie. [in Russian].
22. Kukh, O.M., & Kukh, A.M. (2005). Pedahohichni systemy ta yikh proektuvannia [Pedagogical systems and their design]. *Zbirnyk naukovykh prats Kam'ianets'ko-Podil'skoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Ohienka*, 11, 148–151. [in Ukrainian].
23. Lodatko, Ye.O. (2010). *Modeliuvannia v pedahohitsi: tochky vidliku* [Modeling in pedagogy: starting points]. http://intellect-invest.org.ua/pedagog_editions_e-magazinepedagogical_science_vypuski_n1_2010_st_2/
24. Malafii, I.V. (2004). *Systemnyi pidkhid u teorii i praktytsi* [System approach in theory and practice]. Rivnenskyi derzh. hum. un-t. [in Ukrainian].
25. Mykytenko, N.O. (2012). *Suchasnyi stan profesiinoi pidhotovky sotsialnykh pratsivnykiv v Ukraini* [The current state of professional training of social workers in Ukraine]. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, 8, 212–215. [in Ukrainian].
26. Myronchuk, N.M. (2018). Kontekstnyi pidkhid u pidhotovtsi studentiv do profesiinoi diialnosti u zarubizhnii pedahohichnii teorii [Contextual approach in preparing students for professional activity in foreign pedagogical theory]. *Kreatyvna pedahohika*, 13, 95–101. [in Ukrainian].
27. Ovcharuk, O. (2003). Kompetentnosti yak kliuch do onovlennia zmistu osvity [Competences as a key to updating the content of education]. *Stratehiia reformuvannia osvity v Ukraini: Rekomendatsii z osvितnoi polityky*. K.I.S. [in Ukrainian].

28. Polishchuk, V.A. (2014). Sotsialna robota: problemy stanovlennia v umovakh sohodennia [Social work: problems of formation in today's conditions]. *Social work and education*, 1, 107–114. [in Ukrainian].
29. Proshkin, V.V. (2015). Pedagogichna sistema yak predmet naukovoho doslidzhennia [Pedagogical system as a subject of scientific research]. *Nepererna profesiina osvita: teoriia i praktyka*, 4, 7–12. [in Ukrainian].
30. Raven, Dzh. (2002). *Kompetentnost v sovremenom obschestve: vyiyavlenie, razvitie i realizatsiya* [Competence in modern society: identification, development and implementation]. Akademiya. [in Russian].
31. Savelchuk, I.B. (2016). Pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv za suchasnykh umov: innovatsiini tendentsii [Training of social workers in modern conditions: innovative trends]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu*, 1 (83), 120–125. [in Ukrainian].
32. Savitska, V.V. (2015). *Pidhotovka maibutnykh sotsialnykh pratsivnykiv do profesiinoi diialnosti na zasadakh prakseologichnoho pidkhodu* [Preparing future social workers for the professional activity on the basis of praxeological approach] (Extended abstract of candidates dissertation). Rivnenskyi derzhavnyi humanitarnyi universytet. [in Ukrainian].
33. Sysoieva, S.O., & Krystopchuk, T.Ie. (2013). *Metodolohiia naukovykh pedagogichnykh doslidzen* [Methodology of scientific and pedagogical educators]. Volynski oberehy. [in Ukrainian].
34. Skvortsova, S. (2010). Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnoho vchytelia na zasadakh kontekstnoho navchannia [Formation of professional competence of the future teacher on the basis of contextual learning]. *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly*, 35, 36–71. [in Ukrainian].
35. Zvierieva, I., & Laktionova, H. (eds.). *Sotsialna polityka ta menedzhment u sotsialnii roboti* [Social policy and management in social work]. Naukovyi svit. [in Ukrainian].
36. Spivak, Ya.O. (2018). *Profesiina pidhotovka sotsialnykh pratsivnykiv iz sotsialnoho zakhystu prav molodi: mizhnarodnyi dosvid* [Professional training of social workers in the social protection of youth rights: international experience]. [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2018/N1-2\(37-38\)/syommd.PDF](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2018/N1-2(37-38)/syommd.PDF)
37. Surmin, Yu.P. (2006). *Maisternia vchenoho* : pidruchnyk dlia naukovtsia [Scientist's workshop: a textbook for a scientist]. Konsortsium z udoskonalennia menedzhment-osvity v Ukraini. [in Ukrainian].
38. Tkachenko, O.A. (2010). Kontekstne navchannia u formati «spravozhyttievoho» pidkhodu yak alternatyva tradytsiinoi systemy profesiinoi osvity [Contextual learning in the format of «life» approach as an alternative to the traditional system of vocational education]. *Gorizonty obrazovaniya*, 2 (30), 158–163. [in Ukrainian].
39. Kharchenko, S.YA., Omel'chenko, S.O., Krasnova, N.P., & Yurkiv, Ya.I. *Teoretyko-metodychni problemy sotsialnoi pedahohiky ta sotsialnoi roboty* [Theoretical and methodological problems of social pedagogy and social work]. B.I. Matorin. [in Ukrainian].
40. Shiyani, L.K. (2003). *Akmeologicheskie osnovy upravleniya pedagogicheskimi sistemami* [Acmeological foundations of pedagogical systems management]. RITs «Alfa». [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 11.10.2020 р.

Стаття прийнята до друку 15.10.2020 р.

Mykhniuk Serhii

PhD Student

Department of Management and Educational Technology
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

Kubitskyi Serhii

Candidate of Pedagogical Sciences, Professor

Department of Management and Educational Technology
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
Kyiv, Ukraine

**PEDAGOGICAL INTERACTION IN SOCIAL WORKER'S PROFESSIONAL ACTIVITIES:
SPECIFICATIONS OF ADVANCED SCIENTIFIC APPROACHES**

Abstract. The article explains the specifications of the advanced scientific approaches to the challenge of preparing future social workers to pedagogical interaction. It defines the need of the general philosophical (analysis of the meaning of the category «social» and the notion of the social medium in relation to this study's subject), general scientific (systemic, competency-based, contextual, action scientific approaches), and particularly scientific (research methodologies and techniques) levels of the research methodology applied to the subject of the study. A competency-based approach to the study is applied by finding the relations in the processes of the readiness and competence development for certain types of the social workers' professional tasks, the contextual part is explained due to the need to explain the professional context of pedagogical interaction in a social worker's everyday professional activity, and possibilities of planning the educational process as close as possible to the future practical needs dictated by the fieldwork in a social sphere. The systemic nature of the studied phenomenon is presented in connection with the concept of pedagogical system in the set of information, communication, subject and target components. It is concluded that the main subjects of studentse readiness for pedagogical interaction are future social workers, teachers, and other stakeholders – due to their interaction (within a separate system) the process of accumulation of knowledge, skills and abilities of effective pedagogical interaction of future social workers. The main system objects within the research of the problem of pedagogical interaction are singled out – professional training of future social workers as a system; pedagogical interaction as a systemic process and phenomenon; professional disciplines as a system object of research.

Key words: interaction; pedagogical interaction; social worker; system; competence, activity.